

## German borrowings in Ukrainian spoken discourse: structural-semantic and phonetic adaptation

Maria Druzhynets

*I. I. Mechnikov Odesa National University, Odesa*

<http://orcid.org/0000-0001-8232-0216>

Liudmyla Kozachuk

*I. I. Mechnikov Odesa National University, Odesa*

**Abstract.** *The article is devoted to studying the peculiarities of German lexical borrowings in the Ukrainian language, determining their role in colloquial discourse, and substantiating the specifics of structural-semantic and phonetic adaptations. The object of the study is German lexical borrowings in the Ukrainian language. The subject of the study is the functioning and peculiarities of adaptations of German borrowings in colloquial discourse based on the lexicographical work of the 21st century – ‘Dictionary of Bukovinian Dialects’ edited by N. Guiwanyuk.*

**Keywords:** *German borrowings, structural-semantic and phonetic adaptations, spoken discourse, dialectal dictionary.*

## Німецькі запозичення в українському розмовному дискурсі: структурно-семантична та фонетична адаптації

Марія Дружинець

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса*

<http://orcid.org/0000-0001-8232-0216>

Людмила Козачук

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса*

**Анотація.** *Стаття присвячена вивченню особливостей функціонування німецьких лексичних запозичень в українській мові, визначенню їхньої ролі у розмовному дискурсі, обґрунтуванню специфіки структурно-семантичної та фонетичної адаптацій. Об'єкт дослідження – німецькі лексичні запозичення в українській мові. Предметом дослідження є функціонування та особливості адаптацій німецьких запозичень у розмовному дискурсі на основі лексикографічної праці ХХІ століття – "Словник буковинських говірок" за редакцією Н. Гуйванюк.*

**Ключові слова:** *німецькі запозичення, структурно-семантичні та фонетичні адаптації, розмовний дискурс, діалектний словник.*

Вивчення німецьких запозичень є важливим для розуміння шляхів формування лексичного складу української мови. Оскільки лексичні запозичення є одним із ключових механізмів розвитку мов, аналіз германізмів дозволяє простежити мовні контакти, їхні джерела та шляхи інтеграції в український лексикон.

Дослідженням запозичених лексичних елементів з німецької мови в сучасній українській займалися такі лінгвісти, як І. Шаровольський, Д. Шелудько, Р. Смаль-Стоцький, В. Акуленко, В. Височин, Н. Семенов, В. Скачкова, О. Лисенко, О. Пророченко та інші.

Німецька мова, що була мовою наукових і технічних досягнень, відіграла важливу роль у розвитку української термінології. Це було особливо помітно в таких сферах, як промисловість, механіка, інженерія та авіація. Багато важливих інновацій, що з'явилися на початку XX століття, були розроблені або у Німеччині, або за участю німецьких вчених та інженерів [3, с. 31]. Сьогодні німецькі запозичення продовжують зберігатися в українській мові, особливо в сферах науки, техніки та культури [1, с. 24].

Важливо зазначити, що запозичення з німецької не лише збагачували українську мову, але й відображали історичні та соціальні процеси, культурні зв'язки, які існували між Україною та Німеччиною протягом століть.

**Мета роботи:** дослідити особливості функціонування німецьких лексичних запозичень в українській мові, визначити їхню роль у розмовному дискурсі на основі словникового діалектного джерела, обґрунтувати специфіку структурно-семантичної та фонетичної адаптацій. **Завдання дослідження:** проаналізувати використання германізмів у лексикографічному дискурсі; обґрунтувати адаптації німецьких запозичень в українській розмовній мові на матеріалі лексикографічної праці; представити лексичні, словотвірні, фонетичні параметри германізмів у словниковому (діалектному) дискурсі; подати у відсотках кількісний аналіз німецьких запозичень у буковинських діалектах.

**Об'єкт дослідження** – німецькі лексичні запозичення в українській мові. **Предмет дослідження** – функціонування та особливості адаптацій німецьких запозичень у розмовному дискурсі на основі "Словника буковинських говірок" за редакцією Н. Гуйванюк (2005).

Німецька мова, як один із основних джерел впливу на лексичний склад української мови, зокрема на території Буковини, справила помітний вплив на формування місцевих діалектів. Особливості німецькомовних запозичень у буковинських говірках здебільшого проявляються на морфологічному рівні. Ці запозичення відображаються як у збереженні фонетичних рис оригіналів, так і в адаптації до українських граматичних форм, що виявляється через використання українських суфіксів і флексій. Наприклад, у буковинських говірках зафіксовано значну кількість випадків додавання українських суфіксів до основи німецького слова, що демонструє процес інтерференції мовних систем. У переліку зафіксованих запозичень можна виділити такі категорії:

*а) Будова слова тотожна німецькому еквіваленту (кількість прикладів – 54; відсоткове співвідношення – 32%) : приклад: бук. "шутер" 'щебінь', німецьке*

слово – Schotter, переклад німецького слова – щєбінь; бук. "штоф" 'чотиригранна скляна посудина, тканина, матеріал, сукно', Stof, матеріал, тканина; бук. "шток" 'пень, колода, поверх', Stock, поверх; бук. "цуг" 'тяга, рух диму в димарі', Zug, потяг; бук. "люфт" 'повітря, отвір для вентиляції, тяга в печі, квартира', Luft, повітря. б) *Додавання українських суфіксів до основи німецького слова (39; 23%)*: бук. "фальцівник" 'рубанок для вистругування заглибин', бук. "фасунок" 'плата за виконану роботу, зарплатня', німецьке слово – Falz fassen, переклад німецького слова – шпунт, фальц охоплювати, уміщувати; бук. "бріфташка" 'сумка листоноші', Brieftasche, гаманець; бук. "ратувати" 'допомагати, виручати'; Raten, радити; бук. "фельцувати" 'вистругувати фельц у заготовках', Falzen, фальцувати; бук. "штудирувати" 'обмірковувати, думати', Studieren, навчатися у ЗВО; бук. "трагати" 'нести важке, тягати', Tragen, нести, носити; бук. "трафляти" 'попадати, влучати', Treffen, потрапляти, зустрічати. в) *Додавання українських флексій (19; 11%)*: бук. "шума" 'піна', німецьке слово – Schaum, переклад німецького слова – піна; бук. "таса" 'форма для випікання хліба', Tasse, кухоль; бук. "файний" 'приємний на вигляд', Fein, гарний, вишуканий; бук. "шпетний" 'поганий, вузький, точний', Spät, пізно. г) *Фонетичні варіації суфіксів (2; 1, 7 %)*: бук. "тафіль" 'листок шиферу, фігура, що імітує скляну шибку', німецьке слово – Tafel, переклад німецького слова – дошка; бук. "драгарь" 'поперечні балки стелі', Träger, балка, брус.

Відповідно до дослідження, найбільшу частку серед зафіксованих запозичень складають слова, де будова слова зберігає подібність до німецького еквіваленту (32%). Це свідчить про тісний вплив німецької мови на регіональні говірки, де слова зберігають основну морфологічну структуру, але набувають специфічних функцій та значень у контексті української мови.

Другим за частотою є процес додавання українських суфіксів до основи німецьких слів (23%), що дозволяє формувати нові лексичні одиниці, які відповідають морфологічним вимогам української мови. Цей процес є характерним для багатьох мовних контактів, де запозичені слова модифікуються для зручності використання у повсякденному спілкуванні.

Категорія додавання українських флексій (11%) вказує на ще глибшу інтеграцію німецькомовних запозичень у структуру української мови, де навіть відмінкові та числові форми набувають українських ознак. Фонетичні варіації, хоча й займають лише 1,7%, також є важливим аспектом адаптації, що свідчить про збереження певних фонетичних особливостей оригінальних німецьких слів.

Німецькі запозичення в українській мові мають кілька лексичних ознак, що відображають процеси адаптації та збереження фонетичних, морфологічних та семантичних характеристик у процесі інтеграції слів з іншої мови.

Значну частину германізмів складають слова, у яких зберігається основна структура, подібна до німецького варіанту. Наприклад, слово "шутер" [2, с. 680],

що походить від німецького *"Schotter"*, зберігає схожу основу та структуру, з мінімальними змінами в письмовій формі, як, наприклад, заміна літери "с" на "ш". Це свідчить про відносну прозорість запозичення для носіїв української мови, де адаптація полягає в зміні лише окремих звуків, наприклад, збереження глухості приголосних, як у слові *"шумоф"* [2, с. 675] від німецького *"Stof"*.

Додавання суфіксів є характерним для процесу адаптації германізмів в українській мові. У таких випадках зберігається корінь німецького слова, однак його форма змінюється відповідно до граматичних вимог української мови. Наприклад, слово *"фальцівник"* [2, с. 586] походить від німецького *"Falz"* і набуває українського суфікса "-ник", що створює нову фонетичну форму, що є типовим для словотворчості української мови. Подібні адаптації зберігають основну фонетичну подібність із оригіналом, але також відповідають вимогам українського синтаксису та морфології.

Інший тип адаптації германізмів стосується змін у флексійній частині слова, коли до основи додаються українські закінчення або флексії. Це можна спостерігати на прикладі слів *"шума"* [2, с. 679] (від німецького *"Schaum"*) або *"таса"* [2, с. 540] (від німецького *"Tasse"*), де додавання флексії -а призводить до утворення жіночого роду, характерного для української граматики.

При адаптації германізмів фонетичні відмінності можуть проявлятися в зміні звуків, що відповідає вимогам українського фонетичного середовища. Наприклад, у слові *"шпетний"* [2, с. 669], що походить від німецького *"spät"*, можна спостерігати заміну голосного "ä" на "е", що є характерним для фонетичних процесів в українських мовних варіантах. Це дозволяє зберегти звукову близькість, але в той же час пристосувати слово до українських фонетичних норм.

Таким чином, адаптація германізмів до української фонетичної системи відображає важливі процеси, які сприяють інтеграції запозичених слів у мовний потік. Це підтверджується прикладами, де звукові зміни відповідають вимогам українських мовних норм. Лексичні ознаки німецьких запозичень в українській мові виявляються в основному через адаптацію фонетичних, морфологічних, словотвірних елементів. Збереження кореня, додавання суфіксів і флексій, а також зміни у вимові та написанні слів є основними аспектами цього процесу. Вони дозволяють зберігати лексичну та фонетичну спорідненість з оригіналом, але при цьому дозволяють й адаптувати германізми до вимог української мови, що сприяє їхній інтеграції у мовний простір.

### Список використаних джерел

1. Горбач О. Т. Німецькі позичені слова в українській мові : текст доповіді. Окремий відбиток. Серія "Філологічна". Київ: Наукові записки, 1995. 24 с.
2. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.
3. Шелудько Д. Німецькі елементи в українській мові. *Збірник комісії для дослідження історії української мови*. Київ, 1931. Т. 1. С. 1–60.